

Handläggare
Karolina Landowska
Telefon: 08-508 35 509**Till**
Arbetsmarknadsnämnden
den 17 maj 2016**Ärende 8****Yttrande över remiss om betänkandet Låt fler
forma framtiden (SOU 2016:5)**
*Remiss från kommunstyrelsen***Arbetsmarknadsförvaltningens förslag till beslut**

1. Arbetsmarknadsnämnden hänvisar till arbetsmarknadsförvaltningens tjänsteutlåtande som sitt yttrande över remissen.
2. Arbetsmarknadsnämnden beslutar justera paragrafen omedelbart.

Arjun Bakshi
arbetsmarknadsdirektörKarin Eriksson Bech
utvecklingschef**Sammanfattning**

Kommunstyrelsen har remitterat demokratiutredningens betänkande *Låt fler forma framtiden!* (SOU 2016:5) till arbetsmarknadsnämnden för yttrande. Demokratisutredningen presenterar i sitt betänkande förslag på justeringar och anpassningar i lagar och processer som berör människors möjligheter till jämlikt inflytande. Demokratiutredningens uppdrag har varit att utreda hur engagemanget inom den representativa demokratin kan öka och breddas och hur individens möjligheter till delaktighet i och inflytande över det politiska beslutsfattandet mellan de allmänna valen kan stärkas. Utredningen har inte haft i uppdrag att behandla grundlagarna.

Arbetsmarknadsförvaltningen konstaterar att de förslag som presenteras, om de antas, i första hand kommer att påverka den politiska organisationen samt möjligheten för stadens invånare att påverka den lokala politiken.

Förvaltningen anser att det är positivt att skolan lyfts fram som en viktig demokratiskt fostrande arena men vill framhålla att även

vuxenutbildning och utbildning i svenska för invandrare (sfi) bör lyftas fram i demokratiutredningens betänkande då dessa verksamheter i stor utsträckning möter de personer som utredningen identifierat som dem som i lägre utsträckning deltar i demokratiska processer. Även verksamheter som arbetar uppsökande gentemot grupper som idag står utanför skola och arbetsmarknad bör omfattas av det demokratiska uppdraget.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom utvecklings- och utredningsstaben.

Bakgrund

Stockholms stad har inbjudits att lämna synpunkter på demokratiutredningens betänkande *Låt fler forma framtiden!* (SOU 2016:5). Kommunstyrelsen i Stockholms stad har remitterat betänkandet till utvalda nämnder inom staden, däribland arbetsmarknadsnämnden för yttrande.

Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm

Stockholms stad inrättade Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm under 2015 med uppdraget att analysera skillnader i livsvillkor i kommunen och lämna förslag på åtgärder för en jämlik och socialt hållbar stad. Demokrati och trygghet är ett av fyra utvecklingsområden för kommissionens arbete.

Skillnadernas Stockholm

Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm presenterade i juni 2015 rapporten *Skillnadernas Stockholm*. Syftet med rapporten var bland annat att presentera de utmaningar som Stockholms stad står inför avseende skillnader i livsvillkor bland stadens invånare. I rapporten behandlas bland annat *demokrati och trygghet* som delar av social hållbarhet. I rapporten presenteras att valdeltagandet i Stockholms stad är något lägre än Sverige i stort. Valdeltagandet i Stockholms stad har en positiv trend – andelen röstande i kommunen har ökat med tre procentenheter under de senaste tre valen. Det finns dock stora skillnader i valdeltagandet mellan Stockholms stadsdelar och det finns enligt rapporten en tendens till ett minskande valdeltagande i stadsdelar med redan lågt valdeltagande. Den största minskningen över de tre senaste kommunalvalen 2006-2014 har skett i Vårberg med minus åtta procentenheter.

Valdestrikt Västerled 15 i Ålsten hade det hösta valdeltagandet vid valet 2014 med 94,8 procent. Detta var i kontrast till valdistrikt Spånga 22 i Rinkeby där enbart 40,8 procent av de röstberättigade

deltog i valet till kommunfullmäktige. Mellan dessa två områden var differensen 54 procentenheter.

Budget 2016 – Ett Stockholm för alla

Stockholms stad har i budget för 2016 lyft fram demokratiarbetet i stadens alla verksamheter för att öka den sociala samhällningen i staden. I budgeten framhålls att ”en fördjupad demokrati där alla kan påverka gör vårt Stockholm bättre”. I budgeten presenteras ”den långsiktiga visionen om ett Stockholm för alla tydliggörs ett helhetsperspektiv på stadens framtida utveckling. En politik som strävar efter ett socialt, ekologiskt, ekonomiskt och demokratiskt hållbart samhälle skapar de förutsättningar som krävs för att ge dagens och morgondagens stockholmare chansen att växa och leva ett gott liv”.

”Ett demokratiskt hållbart samhälle bygger på jämställdhet, jämlikhet, tillgänglighet och frihet från våld och diskriminering. Stockholm ska vara en stad som går före när det gäller invånarnas möjlighet att påverka. Därför behöver fler beslut fattas nära stadens invånare. Stockholm är en stad där människor med många olika bakgrunder, erfarenheter och förutsättningar lever”.

(ur Budget 2016 – Ett Stockholm för alla)

Fram till 2018 kommer Stockholms stad att arbeta utifrån fyra inriktningsmål fastställda av kommunfullmäktige varvid det fjärde målet är ”ett demokratiskt hållbart Stockholm”. Målet utgår ifrån visionen om ett demokratiskt hållbart Stockholm där stockholmarna är delaktiga i stadens utveckling och känner samhörighet med sin stad. Deras engagemang tas tillvara och ger riktning åt framtiden.

Stockholm är en demokratisk stad där invånarna har inflytande

I enlighet med budget 2016 ska stockholmarna känna att de har möjlighet att påverka Stockholms utveckling. Ett viktigt arbete under mandatperioden är att stärka den representativa demokratin. Staden måste ta ansvar för att öka valdeltagandet i de delar av staden där det är lågt. Alla ska vara väl informerade om hur de kan delta i och påverka demokratin.

Stadsdelsnämnderna är enligt budget 2016 ett viktigt verktyg i lokaldemokratin och ska ha resurser för att utveckla och följa upp verksamheten med invånarna, verka i området och anställda. Staden ska skapa förutsättningar för en meningsfull lokal demokrati. Facknämnderna ska också se över hur de kan öka

tillgängligheten och utöka kontakterna med de invånare i staden vars röster inte hörs idag.

Medborgardialog

Enligt budget 2016 ska stockholmarnas delaktighet och inflytande över sin närmiljö förstärkas. Staden ska utvecklas i dialog med invånarna och utifrån varje stadsdels unika kvaliteter och möjligheter. Stadsdelsnämnderna leder arbetet med medborgardialoger i sina respektive stadsdelar. Medborgardialogerna samordnas av kommunstyrelsen och Stockholms Stadshus AB. Berörda facknämnder och bolagsstyrelser ska medverka vid dialogerna när så är motiverat. Dialogerna ska präglas av tydlighet, i synnerhet om vilket utrymme som finns för invånarna att påverka.

Det är angeläget att stockholmare med intresse för stadens utveckling i större utsträckning erbjuds möjligheter att föra fram åsikter och idéer. Syftet är att öka det demokratiska inflytandet.

Ungas inflytande

I budget 2016 står det att Stockholm ska ha höga ambitioner för ungas möjlighet att påverka i frågor som rör dem. Detta ska ske genom att skapa aktiva arenor för ungas inflytande så att de ges möjlighet att agera och ges ansvar. Barn- och ungdomsperspektivet ska stärkas i stadens beslutsfattande och kontaktytorna mellan unga och beslutsfattare behöver bli fler.

Stadsdelsnämnder i ytterstaden ska i samråd med rådet för mänskliga rättigheter initiera riktade satsningar med fokus på att stärka ungas organisering och öka kunskaperna om mänskliga rättigheter, antirasism och feminism. Målet är att stärka ungas organisering och samtidigt öka kunskaperna om mänskliga rättigheter och stärka barn och ungas egenmakt. För att möta ungas behov och livsmönster krävs att formen för mötesplatser ständigt utvecklas.

Funktionsnedsättning

I budget 2016 framställs att:

Stockholm ska vara en tillgänglig stad för alla invånare. Alla, oavsett funktionalitet, ska ha lika möjlighet till full delaktighet. Den otillgänglighet som råder i dag hindrar människor från att utvecklas, leva ut sin fulla potential och bidra till samhällsutvecklingen. Samhällets stöd till personer med funktionsnedsättning ska vara utformat utifrån principer om antidiskriminering och jämlikhet, så att insatserna ska kunna leda

till ökad självständighet, delaktighet, inflytande och bättre levnadsvillkor.

(ur Budget 2016 – Ett Stockholm för alla)

För att stärka arbetet gällande rättigheter för personer med funktionsnedsättning har funktionshindersombudsmannen överförs till kommunstyrelsen. Kommunstyrelsen ska i samråd med kommunstyrelsens funktionshinderråd revidera stadens program för delaktighet som löper ut 2016.

Ärendet

Demokratiutredningen presenterar i sitt betänkande *Låt fler forma framtiden!* (SOU 2016:5) förslag på justeringar och anpassningar i lagar och processer som berör människors möjligheter till jämlikt inflytande. Demokratiutredningens uppdrag har sedan den tillsattes år 2014 varit att utreda hur engagemanget inom den representativa demokratin kan öka och breddas och hur individens möjligheter till delaktighet i och inflytande över det politiska beslutsfattandet mellan de allmänna valen kan stärkas. Utredningen har inte haft i uppdrag att behandla grundlagarna.

Demokratiutredningens utgångspunkt

Demokratiutredningens utgångspunkt i arbetet har varit *Alla människors lika värde*. Detta förutsätter i en demokrati att var och en upplever möjligheten och rätten att göra sin röst hörd. Utredningen visar att så inte är fallet: endast 15 procent av medborgarna tycker sig kunna påverka politiska beslut på nationell nivå mellan valen. Socioekonomiskt svaga grupper röstar i mindre utsträckning och har mindre politiskt inflytande än grupper som även i andra sammanhang är starka. Detta är enligt demokratiutredningen inte en tillfredsställande situation. Faktiska klassklyftor, etniskt och utbildningsmässigt utanförskap och bostadssegregation har skapat en situation där de som skulle ha störst behov av politiskt genererade åtgärder har svårast att komma in i politiska församlingar. Inte minst för dessa grupper behövs enligt utredningen nya vägar in i politiken. Det globaliserade informationssamhället har skapat nya samverkans- och organisationsformer som bör få genomslag i det offentliga beslutsfattandet.

Demokratiutredningens kontext

Den tidigare demokratiutredningen lämnade sitt slutbetänkande till dåvarande regering år 2000. Den utredningen tillsattes i en tid då demokratin ansågs stå inför ett antal allvarliga utmaningar. Engagemanget inom folkrörelserna hade avtagit, de politiska partierna hade förlorat medlemmar och valdeltagandet var

sjunkande. Intresset för politik ansågs vara lågt, i synnerhet bland unga. Vissa av dessa utmaningar kvarstår femton år senare.

2014 års demokratiutredning visar att bilden har nyanserats. Även om de traditionella folkrörelseorganisationerna engagerar färre individer är det medborgerliga engagemanget alltså högt. Engagemanget tar sig nya uttryck genom nätverksbaserade och mer informellt organiserade rörelser. Partierna är inte längre masspartier med stora medlemskåror, men antalet partiaktiva sjunker inte längre. Förtroendet för de politiska partierna är fortfarande lågt, men har stärkts. Valdeltagandet har ökat i de tre senaste riksdagsvalen. Attitydundersökningar visar att förtroendet för regeringen och riksdagen har ökat under de senaste femton åren. Intresset för politik bland unga är starkt. Denna utredning kan konstatera att demokratin i dag står stark. Däremot är det politiska inflytandet inte jämnt fördelat. Klyftan mellan de som deltar och de som inte deltar har vidgats. Dessa deltagandeklyftor märks tydligt när det kommer till engagemanget i det civila samhällets organisationer, liksom i de politiska partierna.

Demokratin är stark, men det finns stora skillnader

Demokratiutredningen presenterar i sitt betänkande slutsatsen att demokratin i Sverige är alltså stark men att det finns skillnader mellan grupper i samhället. Enligt utredningen är tilltron till demokratin betydligt starkare bland resursstarka individer, det vill säga personer med hög utbildning och inkomst, än bland resurssvaga. Samma förhållande gäller när det rör upplevelsen av att kunna påverka politiska beslut. Utredningen visar att valdeltagandet har ökat under senare år, men skillnaderna mellan resurssvaga och resursstarka grupper är alltså stora. I riksdagsvalet var det ungefär 15 procentenheters skillnad i valdeltagande mellan hög- och lågutbildade liksom betydande skillnader i valdeltagandet mellan svensk och utrikes födda. Skiljelinjen mellan de ”demokratiskt aktiva” och de ”demokratiskt passiva” sammanfaller i stor utsträckning med andra sociala och ekonomiska klyftor i samhället. De som inte deltar i demokratins processer har lägre utbildning, lägre inkomst och en betydligt svagare förankring på arbetsmarknaden.

Utredningen visar även att andelen ”nyhetsundvikare” har ökat under senare år. Denna grupp består i stor utsträckning av personer med svaga socioekonomiska resurser. Den demokratiska arenan, det vill säga de platser där tankar, åsikter och intressen utbyts, är allt mer segregerad. Detta är en stor utmaning för demokratin. En viktig slutsats i utredningen är att en stor utmaning idag är att med

demokratins mekanismer skapa konsensus bakom de beslut som är nödvändiga för samhällets långsiktiga hållbarhet och utveckling. Detta är en utmaning inte bara för det politiska systemet utan för hela vårt samhälle.

Ny målsättning för demokratipolitiken

Demokratiutredningen föreslår i sitt betänkande att den nya målsättningen för demokratipolitiken ska vara:

”en hållbar demokrati som kännetecknas av delaktighet och jämlikt inflytande”

(SOU 2016:5, s. 30)

Enligt demokratiutredningen blir demokratin starkare när många deltar och upplever sig vara delaktiga i samhället. Ett brett deltagande ger bättre förutsättningar för att fler röster ska kunna komma till uttryck, vilket enligt utredningen gör att inflytandet blir mer jämlikt.

Demokratiutredningen anser att ett jämlikt inflytande förutsätter att alla har samma möjligheter att delta och påverka den politiska maktutövningen oavsett kön, hudfärg, språklig, etnisk eller religiös tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning, ålder eller socioekonomisk status. Syftet med demokratipolitiken måste därför vara att öka deltagandet och att verka för att inflytandet utövas mer jämlikt.

Vidare anser demokratiutredningen att demokratin måste vara hållbar. Med detta menas en demokrati som kännetecknas av starka offentliga institutioner som kan fatta beslut effektivt, rättssäkert och transparent. Det förutsätter även att medborgarna har förtroende för demokratins institutioner och procedurer, att det demokratiska engagemanget är högt och att de flesta upplever att de kan påverka. En hållbar demokrati förutsätter slutligen att de mänskliga rättigheterna respekteras.

De förtroendevalda och den sociala representativiteten

Demokratiutredningen presenterar i sitt betänkande en analys av de förtroendevaldas representativitet utifrån kön, bakgrund, födelseland och ålder. Utredningen drar slutsatsen utifrån analysen att politiken i Sverige idag inte är jämlik eller jämställd. Kvinnors representation i riksdagen och på tunga politiska positioner i kommuner och landsting har ökat något sedan år 2000 men kvinnor är fortfarande underrepresenterade. Vidare visar utredningen att kvinnliga politiker är mer utsatta för hot, våld och trakasserier och lämnar sina uppdrag under och efter mandatperioden i högre

utsträckning än män. Kvinnor är även tydligt underrepresenterade i kommunala bolagsstyrelser.

Därutöver visar utredningen att de politiska församlingarna inte avspeglar den mångfald som i dag finns i det svenska samhället. Utrikes födda är underrepresenterade på alla nivåer i politiken. Personer som invandrat till Sverige engagerar sig politiskt i lägre utsträckning än inrikes födda, vilket delvis kan förklara underrepresentationen, men delaktigheten ökar med vistelsetiden i Sverige. Upplevelser av diskriminering är också en faktor som påverkar delaktigheten bland utrikes födda. Bostadssegregeringen innebär att det är en stor andel utrikes födda bor i politikerglesa bostadsområden. Eftersom de flesta som går in i politiken gör det för att de kommit i kontakt med andra partiaktiva är det därmed mindre sannolikt att utrikes födda uppmanas att engagera sig partipolitiskt. Undersökningar visar även att utrikes födda avancerar långsammare mot de tyngre uppdragen än inrikes födda.

Unga under 29 år är den grupp som är mest underrepresenterad i kommun- och landstingfullmäktige i relation till andelen bland de röstberättigade medan äldre är kraftigt underrepresenterade i riksdagen. Det kan leda till att ungas och äldres perspektiv inte tillgodoses i det lokala respektive det nationella beslutsfattande. När det gäller unga medför underrepresentationen i den lokala demokratin att det är få unga som får erfarenhet av att ha ett förtroendeuppdrag, vilket är viktigt för det fortsatta politiska engagemanget.

Enligt demokratiutredningen är social representativitet en rättvisefråga och en fråga för demokratins legitimitet. Politiker som delar sociala och kulturella erfarenheter med en särskild väljargrupp har en bättre förmåga att fånga upp, lyssna in och förmedla väljares intressen och åsikter.

De förtroendevaldas villkor

Demokratiutredningen visar att den kommunala politikens villkor har förändrats under senare år. Antalet nämnder och uppdrag minskar, samtidigt som uppdragen koncentreras till ett mindre antal förtroendevalda. Utredningen anser att det finns ett värde med att det är en stor andel av befolkningen har erfarenhet av att delta i politiska beslutsprocesser och därför bör inte uppdragen minska ytterligare vid reformer av den politiska organisationen.

Medialiseringen av politiken har lett till att politikerrollen blivit mer krävande. Samtidigt sker beslutsgången i ett snabbare tempo och de

politiska besluten är i sig mer komplexa. Dessa omständigheter påverkar vem som väljer att engagera sig politiskt. Antalet förtroendevalda som lämnar sina uppdrag i förtid är högt. Villkoren för förtroendeuppdragen måste anpassas så att det går att ägna sig åt ett förtroendeuppdrag och samtidigt ha tid till heltidsarbete och familjeliv.

Demokratiutredningen föreslår att det ska finnas en möjlighet för förtroendevalda att behålla sitt uppdrag trots att de flyttat från kommunen. Det finns redan i dag en möjlighet för fullmäktige att besluta att en förtroendevald som är vald av fullmäktige får behålla sitt uppdrag trots flytt från kommunen. Vi föreslår att denna möjlighet även ska omfatta de folkvalda fullmäktigeledamöterna.

Vidare föreslår demokratiutredningen att åtgärder ska vidtas för att förtroendevalda ska kunna utöva sitt uppdrag under trygga och säkra former. Enligt Brottförebyggande rådets kartläggning utsattes en av fem förtroendevalda under 2013 för hot, våld eller trakasserier. Med tanke på att en av fyra uppger att de censurerat sig själva på grund av rädsla för trakasserier kan detta anses ha en effekt på demokratin. Utredningen anser att det är viktigt att samtliga förtroendevalda får ett stöd i det fall de utsätts för våld, hot eller trakasserier och att de därmed kan känna sig trygga när de tar på sig och utför ett förtroendeuppdrag. Utredningen föreslår därför att det i kommunallagen ska införas en bestämmelse som anger att kommunerna och landstingen ska verka för att de förtroendevalda ska kunna fullgöra sina uppdrag under trygga och säkra former.

Enligt utredningens förslag ska möjligheterna för förtroendevalda att vara ledig från sitt förtroendeuppdrag öka. Utredningen anser det viktigt att de ersättningsbestämmelser som gäller inte upplevs som ett hinder för de förtroendevalda. Ersättning för inkomstbortfall vid möten måste vara skäligt och täcka alla delar av inkomsten. Utredningen anser vidare att det finns anledning att anpassa den rättsliga regleringen för uppdragen till den faktiska samhällsutvecklingen. Det gäller inte minst regleringen av sjuk- och föräldraledighet.

Den lokala politikens organisering

Enligt demokratiutredningens betänkande har en maktförskjutning skett från fullmäktige och fritidspolitikerna till ledamöterna och ordföranden i kommunstyrelsen under senare år. Utredningen anser att fullmäktige, som enligt kommunallagen är kommunens beslutande församling, har en svag ställning. Vidare redovisar utredningen i sitt betänkande att beredningen av beslut sker ofta

utanför de formella institutionerna, genom förhandlingar mellan partier som gemensamt styr kommunen. Detta påverkar både fullmäktiges och väljarnas möjligheter till insyn i beslutsfattandet och ansvarsutkrävande av beslutsfattarna. För att ge fullmäktige makt att granska och utkräva ansvar anser utredningen att fullmäktige bör upparbeta en praxis för den interna granskningen av maktutövningen i kommunen.

För att motverka elitism och maktkoncentration i politiken anser utredningen att det även är nödvändigt att verka för en ökad omsättning av de kommunala förtroendeuppdragen. Utredningen anser att partierna internt eller gemensamt i fullmäktige bör överväga en begränsning i hur länge en enskild förtroendevald kan inneha ett tyngre uppdrag, exempelvis som ordförande i styrelsen eller i en nämnd. Det skulle öppna upp möjligheter för fler kandidater att träda fram och få betydelsefulla positioner inom politiken.

För att öka partiernas synlighet i den lokala demokratin föreslår utredningen att fullmäktige bör, på samma sätt som riksdagen, med jämna mellanrum arrangera allmänpolitiska debatter eller debatter om dagsaktuella frågor i kommunen. Sådana debatter kan bidra till att det allmänna intresset för lokalpolitiken ökar och att lokala partiföreträdare får tillfälle att uttrycka sina ståndpunkter i olika samtidsfrågor. Utredningen föreslår därför att fullmäktigepresidiet ska kunna fatta beslut om att en allmänpolitisk debatt ska hållas utan samband med ordinarie ärendehantering.

Ungas delaktighet och inflytande

Demokratiutredningen presenterar i sitt betänkande att de flesta unga upplever att de saknar inflytande över det politiska beslutsfattandet och att en stor del av de unga inte känner sig delaktiga i samhället. Utredningen visar att unga är underrepresenterade i de politiska partierna, i de politiska församlingarna och i föreningslivet. På samma sätt som för äldre finns det skillnader i deltagandet utifrån faktorer såsom socioekonomisk bakgrund, kön, funktionsförmåga och utländsk bakgrund. I utredningen redovisas resultat av undersökningar som visar att det politiska intresset är starkt bland unga i dag. En stor andel av de unga är engagerade och vill påverka politiken. Unga visar en stark tilltro till demokratin och de allra flesta uttrycker ett stöd för de grundläggande demokratiska värderingarna. Sammantaget anser utredningen att det är nödvändigt med ett perspektivskifte när det kommer till synen på unga. Unga bör inte ses som en utmaning för demokratin utan i stället bör ungas

engagemang och intresse ses som en tillgång.

Demokratiutredningen anser att fokus bör vara på att bjuda in unga människor att delta brett i den lokala demokratin.

Demokratiutredningen föreslår med bakgrund av detta att en försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder till 16 år inrättas vid valen till kommunfullmäktige år 2018 och 2022.

Försöksverksamheten ska genomföras i kommuner som ansöker till regeringen om detta och den ska därefter följas upp och utvärderas. En sänkning av rösträttsåldern till 16 år innebär att genomsnittsåldern för förstagångsväljare blir 18 år, från nuvarande 20 år. Det skulle innebära ett incitament för unga att intressera sig för den lokala politiken och därmed motivera fler att vilja ta ett förtroendeuppdrag. Genom att rösträttsåldern infaller då en person fortfarande går i skolan ökar också samhällets möjligheter att påverka ett röstningsbeteende på längre sikt. Samtidigt ger det skolan ett konkret tillfälle att undervisa om demokratifrågor.

Demokratiutredningen anser att kunskapen om hur kommuner och landsting fungerar samt formerna för medborgerligt inflytande i det politiska beslutsfattandet bör öka bland skolelever. Skolor bör i större utsträckning samverka med förvaltningen i kommuner och landsting och träffa företrädare för de politiska partierna på lokal nivå. Med bakgrund av detta föreslår utredningen att den lokala demokratins funktionssätt ska ingå som en av insatserna i det nationella skolutvecklingsprogrammet. Detsamma ska gälla för kunskap om kritisk granskning och källkritik. Utredningen menar vidare att föreningsengagemanget i grund- och gymnasieskolorna måste stödjas.

Delaktighet och inflytande för personer med funktionsnedsättning

Demokratiutredningen presenterar i sitt betänkande att personer med funktionsnedsättningar är mindre delaktiga i demokratin än övriga befolkningen. Detta avspeglar sig i valdeltagandet och i representationen i de politiska församlingarna. Bristande tillgänglighet av olika slag utgör ett hinder för att kunna delta fullt ut i samhället. Tillgängligheten till möteslokaler för fullmäktigesammanträdena har förbättrats, men är alltför otillfredsställande när det kommer till lokaler för nämnd- och i synnerhet partimöten. Det är därför viktigt att tillgänglighetsarbetet fortsätter och att kommunen tillhandahåller tillgänglighetsanpassade lokaler också för nämnd- och partigruppsmöten och i större utsträckning än i dag möjliggör för beslutsfattande på distans i fullmäktige och nämnder.

Utredningens förslag är att fullmäktige ska verka för att medlemmarna har förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut. Detta förslag har även betydelse för personer med funktionsnedsättning. Med anledning av utredningens förslag bör kommuner inrätta funktionshindersråd som ges reella möjligheter till inflytande. Fullmäktige bör också anta reglementen för rådens funktion i den kommunala organisationen.

I syfte att säkerställa att den demokratiska delaktigheten får större utrymme i funktionshinderspolitiken föreslår utredningen att demokratisk delaktighet och inflytande för personer med funktionsnedsättning ska utgöra ett eget mål i den kommande funktionshindersstrategin. Genom att ett mål antas betonas vikten av tillgänglighetsarbetet i det demokratifrämjande arbetet och att underlag tas fram för att synliggöra utvecklingen.

Medborgardialog

Enligt demokratiutredningens betänkande är medborgardialoger och samråd där individer, intresseorganisationer eller andra aktörer bjuds in att delta i beslutsprocesser är vanligt förekommande i kommuner. Medborgardialoger kan bidra till att beslut kan få en djupare förankring och starkare legitimitet. Det finns dock en risk att medborgardialoger leder till politisk ojämlikhet om deltagandet inte är representativt för kommuninvånarna.

För att medborgardialogerna ska ge positiva demokratieffekter är det viktigt att användandet av medborgardialoger och andra samrådsprocesser formaliseras. Det måste bli tydligt för medborgarna om när och i vilka frågor som kommuner avser att hålla ett samråd eller medborgardialog samt vilka möjligheter till påverkan som dialogerna ger. Utredningen föreslår därför att det ska framgå av kommunallagen att fullmäktige ska verka för att medlemmarna har förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut.

Enligt demokratiutredningen skulle en sådan bestämmelse motivera fullmäktige att stämma av och förankra beslut samtidigt som fullmäktige har ansvar för beredningen och beslutsfattandet. Bestämmelsen framhåller värdet av ett medborgerligt engagemang, vilket är en av de uttalade grundprinciperna till kommunallagen. Demokratiutredningens förslag är att bestämmelserna ska vara en målsättningsparagraf och ska ses som en demokratisk princip. Demokratiutredningens förslag innebära att kommunens samtliga medlemmar, även unga och utländska medborgare som är

folkbokförda, men som än inte har rösträtt, liksom fastighetsägare som är juridiska personer, såsom ideella organisationer och företag, kan beredas möjligheter att framföra sina synpunkter.

Det förstärkta folkinitiativet

Demokratiutredningen föreslår i betänkandet att medborgarnas möjligheter att påkalla folkomröstningar i kommuner ska förstärkas ytterligare. Antalet folkinitiativ och lokala folkomröstningar har enligt utredningen ökat.

För att förenkla initiativprocessen föreslår utredningen att det inte ska vara nödvändigt för initiativtagare att uppge egenhändiga namnteckningar och att det därmed blir möjligt att samla in underskrifter via internet. Underskrifter som sker över internet och med hjälp av e-legitimation innebär att valideringsprocessen kan bli mer rättssäker, ske snabbare och ta mindre resurser i anspråk. Dessutom är insamling via internet förenligt med de rådande formerna för politiskt engagemang där internet och sociala medier har stor betydelse för det politiska deltagandet. För att en tillförlitlig namninsamling över internet ska bli teknisk möjlig för det stora flertalet föreslår utredningen att en nationell webbplats för detta ska inrättas.

Medborgarförslag och folkmotion

Demokratiutredningens översyn av medborgarförslaget visar att det gett begränsade demokratieffekter. Enligt utredningen har medborgarförslaget främst använts som en förslagslåda eller en synpunktshantering för vardagsnära frågor och de fåtal personer som lämnar förslag är inte representativa för befolkningssammansättningen i dess helhet. Behandlingen av medborgarförslagen tar också mycket tid och resurser i anspråk.

I syfte att stärka dialogen mellan väljare och förtroendevalda och förenkla den administrativa hanteringen för kommunerna och landstingen föreslår demokratiutredningen att medborgarförslaget ersätts av ett nytt verktyg, folkmotion, som blir tvingade för alla kommuner och landsting.

Demokratiutredningen föreslår att folkmotioner som under en period av sex månader får ett stöd av minst en procent av de folkbokförda i kommunen eller landstingen ska beredas så att fullmäktige kan fatta beslut inom ett år från det att folkmotionen väcktes. Hanteringen av en folkmotion ska ske på samma sätt som för ett medborgarförslag, vilket innebär att fullmäktige får överlåta till styrelse eller annan nämnd att besluta i ärenden som väckts

genom folkmotion. För undertecknandet av folkmotionen gäller samma regler som för folkinitiativet vilket innebär att insamlingen av namn ska kunna ske över internet.

Konsekvenser av förslagen

Demokratiutredningen presenterar i sitt betänkande en analys av de konsekvenser som kan uppstå till följd av de förslag som presenteras verkställs. Konsekvensanalysen är gjord i enlighet med 14–15 a §§ kommittéförordningen (1998:1474) att en utredning ska redovisa vilka konsekvenser som utredningens förslag får för kostnader och intäkter för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda. En beräkning av eventuella konsekvenser samt, i förekommande fall, förslag till finansiering ska också redovisas i betänkandet. Om förslagen innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt ska även dessa redovisas.

Vidare ska utredningen belysa förslagets konsekvenser för det kommunala självstyret. Av 14 kap. 3 § RF framgår det att en inskränkning i den kommunala självstyrelsen inte bör gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som föranlett den. Bestämmelsen ger uttryck för en proportionalitetsprincip vad gäller inskränkningar i det kommunala självstyret.

Utredningen lämnar förslag till författningsändringar, nya målsättningar, utredningar och regeringsuppdrag. Därutöver gör utredningen ett antal bedömningar och rekommendationer. Syftet med utredningens förslag är att stärka individens möjligheter till inflytande och att bredda det demokratiska deltagandet. Inget av utredningens förslag bedöms ha påverkan på de åtaganden Sverige har med anledning av EU-medlemskapet eller andra skyldigheter som kommer av de internationella konventioner som Sverige har anslutit sig till.

Ett nytt mål för demokratipolitiken

Demokratiutredningens förslag till nya mål för demokratipolitiken innebär en ny målsättning som antas av riksdagen och bör genomsyra demokratiarbetet på alla nivåer – stat, kommuner och landsting. Målsättningen ska enligt förslaget vara en hållbar demokrati som kännetecknas av delaktighet och jämlikt inflytande. Utredningen föreslår därutöver att en ny maktutredning tillsätts för att sammanställa kunskap om hur maktförhållandena i det svenska samhället har förändrats och för att ge en analys om hur pågående samhällsförändringar kan påverka maktförhållandena på sikt.

Med utredningens förslag till ny målsättning blir demokratipolitiken mer inriktad på de centrala demokrativärden som utredningen har

identifierat: delaktighet och jämlikt inflytande. I sak får den nya målsättningen inte några ekonomiska konsekvenser. Det är regeringen som beslutar om vilka åtgärder som ska genomföras inom ramen för demokratipolitiken och målsättningen ställer inte krav på specifika åtgärder. Däremot bör förslaget ses som en ambitionshöjning för demokratipolitiken och därför bör det efterföljas av konkreta åtgärder.

Demokratiutredningen bedömer att utredningens förslag om nya mål för demokratipolitiken inte i sig innebär några inskränkningar i det kommunala självstyret. Enligt utredningen har inte heller förslaget om en ny maktutredning har några konsekvenser för det kommunala självstyret.

Förbättra den sociala representativiteten

Utredningen har gjort en omfattande analys av de politiska partiernas roll i demokratin. Vidare har utredningen även undersökt hur väl de förtroendevalda avspeglar sammansättningen i befolkning främst utifrån kön, bakgrund och ålder.

Utredningens bedömning är att åtgärder inom detta område måste vidtas av de politiska partierna och därför innebär utredningens rekommendationer inte att det offentliga måste tillföra ytterligare resurser. Det är dock av stor vikt att de politiska partiernas medlemmar fortsatt gör ansträngningar för att utveckla partierna och förbättra den sociala representativiteten. Det är frågor som har stor betydelse för demokratins legitimitet.

Förslaget har inga ekonomiska konsekvenser för kommunen eller konsekvenser för det kommunala självstyret.

Underlätta villkoren för de förtroendevalda

Utredningen har gjort en översyn av de förtroendevaldas villkor. Utredningen lämnar förslag som rör förtroendevaldas möjligheter att behålla sitt uppdrag efter flytt från kommunen, fullmäktiges skyldighet att verka för att den förtroendevalda ska kunna utöva sina uppdrag under trygga och säkra former och att en förtroendevald ska kunna vara ledig från sitt uppdrag vid sjuk- eller föräldraledighet. Utredningens bedömning är att förslaget om att fullmäktige får besluta att en fullmäktigeledamot får stanna kvar på sitt uppdrag trots flytt från kommunen inte påverkar det kommunala självstyret. Förslaget ger en möjlighet för fullmäktige att fatta ett beslut i frågan och är inte förpliktigande.

Förslaget om att fullmäktige ska verka för att de förtroendevalda ska kunna fullgöra sina uppdrag under trygga och säkra former

innebär att ett arbete som många kommuner och landsting tidigare har bedrivit på eget initiativ nu blir en skyldighet. Därmed får förslaget konsekvenser för det kommunala självstyret. Att denna målsättningsparagraf förs in i kommunallagen ska ses mot bakgrund av det allvarliga problem som hot och våld mot förtroendevalda utgör för den lokala demokratin. Utredningen menar även att det är betydelsefullt att alla förtroendevalda kan verka under trygga och säkra former, oavsett vilken kommun eller vilket landsting som de är politisk engagerade i. I detta avseende är det viktigt att samma grundregler gäller i hela landet.

Förslaget innebär att samtliga kommuner bör utse en anställd som ska vara säkerhetsansvarig och kontaktperson för de förtroendevalda som utsätts för hot, våld och trakasserier. Det kan innebära en ökad kostnad för kommuner.

Förslaget om att en förtroendevald som fullgör sitt förtroendeuppdrag på hel- eller deltid ska kunna vara ledig på grund av föräldraledighet eller sjukskrivning innebär inga konsekvenser för det kommunala självstyret eftersom förslaget är utformat som en möjlighet för fullmäktige att fatta beslut i dessa ärenden och inte som en rättighet för den förtroendevalda. Förslaget innebär inga ökade kostnader eller endast marginellt ökade kostnader då vissa förmåner, exempelvis pension, kan komma att betalas ut till den förtroendevalde som är ledig.

Den lokala politikens organisering

Utredningens förslag om att fullmäktigepresidiet ska kunna fatta beslut om att en allmänpolitisk debatt ska hållas utan samband med annan handläggning innebär inte en skyldighet för kommuner att hålla extra debatter. Syftet med förslaget är däremot att förmå fullmäktige att anordna fler debatter för att stimulera allmänhetens intresse för den lokala politiken. Om fullmäktigepresidiet fattar sådana beslut medför det kostnader i form av mötesarvoden, reseersättningar och eventuellt för användandet av fullmäktigelokalen. Utredningen bedömer att kostnaderna för att dessa extra debatter skulle uppgå till cirka 80 000kr per år för en medelstor kommun. Denna extra kostnad måste kommuner väga in i det fall de väljer att kalla till debatter.

Förslaget innebär inga konsekvenser för det kommunala självstyret eftersom förslaget inte är utformat som en skyldighet för fullmäktigepresidiet att fatta beslut om att anordna sådana debatter.

Ungas delaktighet och inflytande

Demokratiutredningens förslag om att genomföra en försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder till 16 år vid val till

kommunfullmäktige innebär extra kostnader för staten och kommunerna.

Försöksverksamheten skulle innebära vissa extra kostnader i de kommuner som genomför den. Kommunerna behöver anpassa sina uträkningar av antalet folkbokförda i valkretsar och valdistrikt till de förändringar som följer av att 16 och 17-åringarna ska räknas med. Därutöver behöver kommuner genomföra särskilda informationsinsatser. Utredningen bedömer att den sammantagna kostnaden för varje kommun som genomför försöksverksamheten skulle bli mellan två till tre miljoner kronor.

Utredningen bedömer inte att förslaget om att inkludera den lokala demokratins funktionssätt och kritisk granskning och källkritik i det nationella skolutvecklingsprogrammet kommer att medföra extra kostnader. Båda dessa aspekter har en tydlig anknytning till de insatser som redan ingår i programmet. Det är därmed inga nya frågor som utredningen föreslår ska ingå, utan snarare betoning av vissa perspektiv i undervisningen.

Förslaget om att genomföra en försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder till 16 år vid val till kommunfullmäktige är frivilligt och får därmed inte några konsekvenser för det kommunala självstyret. Förslaget om att inkludera den lokala demokratins funktionssätt samt kritisk granskning och källkritik i det nationella skolutvecklingsprogrammet innebär inte en inskränkning av det kommunala självstyret.

Delaktighet och inflytande för personer med funktionsnedsättning

Demokratiutredningens förslag om att demokratisk delaktighet och inflytande för personer med funktionsnedsättning ska utgöra ett eget mål i den kommande funktionshindersstrategin får inga direkta ekonomiska konsekvenser för kommun eller stat.

Förslagen har inga konsekvenser för det kommunala självstyret.

Medborgardialog

Demokratiutredningens förslag om att fullmäktige ska verka för att medlemmarna har förutsättningar att delta och framföra synpunkter inför beslut kan innebära ökade kostnader för kommunerna. Hur stora dessa blir för den enskilda kommunen hänger samman med vilka demokratifrämjande insatser som fullmäktige ser ett behov av och i vilken utsträckning medlemmarna ges möjligheter att komma in med synpunkter genom medborgardialoger och samråd.

Formerna för medborgardialog och samråd kan kommunerna själva

besluta om utifrån de lokala förhållandena och utifrån ärendets karaktär.

Utredningen anser det svårt att närmare bedöma vilka kostnader som kommer att uppstå med anledning av förslaget eftersom förslaget inte innebär en skyldighet utan en målsättning.

Förslaget innebär en inskränkning i det kommunala självstyret i den bemärkelsen att det nu blir nödvändigt för kommunen att verka för att medlemmarna har förutsättningar att delta och framföra synpunkter inför beslut. Utredningen har valt att utforma förslaget som en målsättningsparagraf, vilket innebär att kommunerna själv kan bestämma hur och i vilka frågor som dialoger ska hållas. På så sätt innebär förslaget det minsta möjliga ingripandet i det kommunala självstyret. Utredningen anser dock att det finns flera skäl till att denna demokratiska princip uttrycks i kommunallagen. En större mångfald i samhället med flera grupper, däribland utrikes födda, som är underrepresenterade bland både de förtroendevalda och tjänstemännen, visar också på behovet av att stämma av förslag och inhämta synpunkter bland kommunmedlemmar inför beslut.

Det förstärkta folkinitiativet

Utredningen föreslår att det i kommunallagen förtydligas hur antalet röstberättigade som krävs för att väcka ett initiativ ska räknas ut.

Förslaget om att kravet på egenhändig underskrift ska tas bort kan troligen innebära stora besparingar för kommuner eftersom valideringsprocessen förenklas, men det förutsätter att en nationell webbsida upprättas på vilken det ska vara möjligt att underteckna folkinitiativ.

Förslagen har inga konsekvenser för det kommunala självstyret.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Demokratiutredningen bedömer att den tid som kan uppskattas för remissförfarande och beredning av förslagen i Regeringskansliet samt riksdagsbehandling innebär att de flesta av de föreslagna författningsändringarna bör kunna träda i kraft den 1 juli 2017.

Utredningen föreslår att de ändringar i kommunallagen som berör de förtroendevalda och deras förtroendeuppdrag bör träda i kraft efter nästa ordinarie val. Detta eftersom utredningen anser att det inte finns anledning att ändra i villkoren för fullmäktiges arbete under pågående mandatperiod.

Demokratiutredningens förslag är att:

- Ändringarna i kommunallagen ska i huvudsak träda i kraft den 1 juli 2017.
- De ändringar i kommunallagen som berör förtroendevalda och deras förtroendeuppdrag ska träda i kraft den 1 januari 2019.
- För medborgarförslag som väckts i fullmäktige före den 1 juli 2017 gäller bestämmelserna om medborgarförslag till dess fullmäktige har överlåtit till styrelsen eller en annan nämnd att besluta i ärendet, styrelsen eller nämnden har beslutat i de väckta ärendena.
- Lagen om försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder vid kommunala val och folkomröstningar ska träda i kraft den 1 juli 2017. Lagen ska gälla till och med den 31 december 2022.

Arbetsmarknadsförvaltningens förslag till yttrande över remissen

Arbetsmarknadsförvaltningen har tagit del av kulturdepartementets betänkande *Låt fler forma framtiden!* (SOU 2016:5) och anser att de förslag som presenteras berör i huvudsak den politiska organisationen, politikens villkor och möjligheten för stadens invånare att påverka den lokala politiken. Förvaltningen har inga synpunkter på de förslag som avser kommunpolitiken och dess organisering utan anser att detta är ett område för politiken att ha synpunkter på.

Förvaltningen anser att demokrati och möjligheten för stadens invånare att vara delaktiga och påverka kommunens arbete är prioriterade områden som lyfts fram genom bland annat budget 2016 och Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Flera av de förslag som presenteras i demokratiutredningens betänkande avser aktiviteter som Stockholms stad redan genomför.

Enligt demokratiutredningen är de som inte deltar i demokratins processer personer som har lägre utbildning, lägre inkomst och en betydligt svagare förankring på arbetsmarknaden. Dessa personer tillhör i stor utsträckning de målgrupper som återfinns i arbetsmarknadsnämndens verksamheter. Ett arbete med att öka dessa gruppers valdeltagande samt deltagandet i demokratiska processer bör enligt förvaltningen inkludera verksamheter som dagligen möter dessa målgrupper.

Arbetsmarknadsförvaltningen anser det därför positivt att demokratiutredningen lyfter fram skolan och dess demokratiska uppdrag i utredningen samt i de förslag som presenteras i betänkandet. Förvaltningen anser dock att vuxenutbildning och utbildning i svenska för invandrare (sfi) är skolformer som kan omfattas av de förslag som presenteras i betänkandet. Särskilt med bakgrund av de slutsatser som utredningen drar avseende lågt valdeltagande och politisk representation bland lågutbildade samt utrikes födda. Vuxenutbildning och sfi är verksamheter som kommer i kontakt med dessa grupper och där det demokratiska arbetet skulle kunna tydliggöras på liknande sätt som i ungdomsskolan.

Även verksamheter som syftar till att nå grupper som idag står utanför skola och arbetsmarknad bör tydligt inkluderas i det demokratiska uppdraget.

Förvaltningen anser det positivt att samhällsorienteringen för nyanlända omnämns i utredningen som en del i arbetet att introducera nyanlända i den lokala demokratin och uppmuntra dessa att delta i lokala val. Arbetsmarknadsförvaltningen anser dock att fler åtgärder behöver införas för att öka valdeltagandet bland utrikes födda då flertaket av dessa anlänt till Sverige innan lagen om samhällsorientering för nyanlända infördes.

Arbetsmarknadsförvaltningen anser sig inte kunna lämna några vidare synpunkter på demokratiutredningens förslag om att införa en försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder till 16 år vid kommunal- och landstingsval. Däremot skulle förvaltningen vilja framföra att ett sådant försök rimligtvis bör inkludera aktiviteter inom det kommunala aktivitetsansvaret för unga 16-19 år som inte går i skolan. Detta för att informera även ungdomar som befinner sig utanför gymnasialutbildning om möjligheterna att rösta.

Demokratiutredningens förslag om folkmotioner kan komma att påverka arbetsmarknadsnämndens verksamheter så till vida att beredning av dessa kan komma att ske inom nämndens verksamhet. Vidare kan beslut komma att fattas avseende nämndens verksamheter i fullmäktige till följd av en så kallad folkmotion. Förvaltningen anser att förankringsarbetet bland kommunens invånare om möjligheten att nyttja den föreslagna rätten att lyfta en folkmotion till fullmäktige bör involvera arbetsmarknadsnämndens verksamheter. Detta med bakgrund av att de målgrupper som lyfts fram i demokratiutredningens betänkande med lågt deltagande i

demokratiska processer återfinns bland studerande och aspiranter i nämndens verksamheter.

Bilaga

1. Remiss av betänkandet Låt fler forma framtiden (SOU 2016:5)